

Mao ifrågasatt.

Recension: **Mao – Den sanna historien**, av Jung Chang/Jon Halliday, Stockholm : Prisma, 2006.

Av Phil Hearse, översatt från *International Viewpoint*, juli-augusti 2005. Översättning Göran Källqvist.

För trettio år sedan hade denna bok avfärdats som antikommunistiska fantasier, inte bara av folk från den kommunistiska rörelsen utan även av större delen av vänstern och till och med många liberaler. Men sedan Mao Zedongs(1) död 1976, och speciellt efter nederlaget för ”De fyras gäng” och Deng Xiaopings maktövertagande 1978 har betydligt mer av den verkliga historien om Maos och det Kinesiska Kommunistiska Partiets (KKP) kamp om makten och deras maktutövning blivit känd. Och det är inte mycket i den historien som kastar ett positivt ljus över maoismen eller KKP.

Jung Chang, som skrivit bästsäljaren ”Vilda svanar: tre döttrar av Kina”, och Jon Halliday, före detta Ostasien-expert i redaktionen för *New Left Review*, lade ner tio års efterforskningar för att skriva denna bok. Deras källor är inte bara skriftliga dokument och memoarer, utan även hundratals intervjuer med personer som deltog i händelserna, både i Kina och internationellt.

Om så bara 20% av de fakta om KKP:s och Maos handlingar som läggs fram i denna bok är sant (och det är ett absolut minimum) så kommer det att tvinga många vänsteranhängare – till och med sådana som alltid varit kritiska mot Mao och maoismen – att omvärdera sina uppfattningar.

Det är nu uppenbart att många av de uppfattningar som uttrycktes före 1976, även av kritiska marxister, för att inte tala om maoister och liberala Mao-anhängare som Edgar Snow och William Hinton(1), var våldsamt optimistiska om regimen i allmänhet, dess inställning till folkmassorna, dess påstådda ”jämlighetssträvanden” och de förmodat radikala och revolutionära delarna bland studenterna och arbetarna under Kulturrevolutionen.

Men samtidigt som de presenterar en ovedersäglig anklagelseakt mot Mao, så lyckas inte Jung Chang och Jon Halliday ge en egen förklaring till varför KKP kom till makten 1949, och vilka grundläggande samhällskrafter som verkade. På så sätt framställer de inte bara Mao som ond, utan också som ett samvetslöst politiskt geni av aldrig tidigare skådade mått.

Mao anklagad

Jung-Hallidays anklagelseakt är fruktansvärd, och vi kan bara återge ett representativt exempel här, för att ge ett smakprov. Författarna framför följande anklagelser:

- a) I slutet av 20- och början av 30-talet genomförde Mao en rad principiösa manövrar för att försöka få kontrollen över de olika Röda arméerna, förtala och förnedra deras framgångsrika ledare, skaffa sig en ställning i ögonen på partihögkvarteret i Shanghai och Moskva och hjärtlöst skicka tusentals soldater i Röda armén i döden under militärt meningslösa aktioner vars syfte var att misskreditera deras befälhavare. Detta nådde sin höjdpunkt i hans framgångsrika underkuvande och förnedring av Zhu De, Röda arméns mest framgångsrika befälhavare.
- b) Den första ”röda bas” som Mao och hans armé härskade över (i Hunan) drevs med hjälp av terror och skövling, med främst bönderna som offer – ett ständigt tema i Maos utveckling. När Maos armé efter 15 månader lämnade området var regionen totalt åderlåtten och lokalbefolkningen hatade de röda. De sårade soldater och civila kommunister som lämnades kvar blev massakrerade.
- c) Mellan 1929 och 1931 slog Mao ihop sin egen lilla armé med Peng Dehuais och Zhu Des mycket större och mer framgångsrika arméer, och manövrerade för att bli befälhavare över allihopa. När han också försökte ställa den kommunistkontrollerade provinsen Jiangxi under sitt befäl stötte han på hårt motstånd från de lokala kommunisterna. Han svarade med att inleda massiva förföljelser av ”anti-bolsjeviker” (”AB”). Författarna hävdar att 4.400 kommunister betecknades som AB, att de flesta av dem dödades och att alla torterades, och att Mao senare medgav detta. De hävdar också, på grundval av vittnesmål från överlevande, att ”AB”-ledarnas fruar utsattes för sadistisk tortyr.
- d) Mao var (ännu) inte ensam och suverän ledare i den första ”Röda staten” i Jiangxi (1931-34, huvudstad Ruijin), men de grundläggande institutionerna och säkerhetsapparaten hade byggts upp av Zhou Enlai. Det var en stat som grundades på att krama största möjliga överskott ur lokalbefolkningen för att stödja den

kommunistiska apparaten och militärapparaten.

Detta område var platsen för de på den tiden största kända fyndigheterna av wolfram, en källa till enorma inkomster. Men dessa enorma inkomster minskade inte försöken att krama ut maximalt överskott ur befolkningen i form av oupphörligt arbete, tvångsförsäljning av ”skuldsedlar”, donationer av familjejuveler och andra värdesaker. Bönderna och arbetarna tvingades bokstavligen att lämna ifrån sig allting, till och med sina hus och möbler och förpassades till fattigdom.

Den lokala regimen bestod också av ständiga politiska mobiliseringar i form av ändlösa, avtrubbande möten och demonstrationer som upptog all tid som var över efter arbetet.

Byråkratiska privilegier redan från början

e) Under den Långa marschen gick inte Mao och inte heller satt han till häst, som det ofta framställs, utan han bars omkring i en bärstol. Som vanligt levde han ett extremt bekvämt liv, medan förhållandena för de vanliga soldaterna och andra under marschen var fruktansvärt hårda. Mao hade i hemlighet samlat ihop en mycket stor mängd konfiskerade pengar och andra värdesaker som han hade med sig under marschen.

Redan vid tiden för den Långa marschen var ledarnas byråkratiska privilegier fast etablerade i en noga graderad och exakt hierarki. Det rörde till exempel tillgången till medicinsk behandling och mat. Mao var likgiltig för gräsrötternas kval, som hans egna irrationella militära beslut ofta bidrog till. En del av dessa var medvetna och var ämnade att undergräva potentiella rivaliserande befälhavare och se till att de led betydande förluster.

f) Mao var expert på publicitet, som gjorde att han ständigt uppmärksammades på particentrum och i Moskva. Han hjälptes i detta av den amerikanske liberale journalisten Edgar Snows helgonförklarande skrifter.

g) Maos arméer gjorde bokstavligen ingenting för att bekämpa de japanska ockupanterna. Istället sparade han sina arméer för att desto bättre kämpa mot nationalisterna. Det drev under Andra världskriget Stalin till vanvett, eftersom han var i desperat behov av att binda upp japanerna och hindra dem från att invadera i öst medan Sovjet försökte slå tillbaka den nazistiska invasionen.

Avrättningar och tortyr

h) Maos bas i Yenan under Andra världskriget byggdes med hjälp av terror. Återigen såg man exempel på skriande byråkratiska privilegier. En Rolls Royce som kinesiska tvätterarbetare i New York hade skickat för att använda som ambulans för sårade soldater, tog Mao hand om för personligt bruk. Tusentals idealistiska ungdomar anlände för att gå med i kampen mot godsägarna och imperialismen. När de väl kommit dit tilläts de inte lämna regionen och sattes i tvångsarbete. Avrättningar och tortyr var vanligt förekommande.

Missnöje uttrycktes i Wang Shiweis skrifter (han hade översatt en del av Trotskijs verk till kinesiska) och det började uppstå en politisk opposition, även om den aldrig hann ta fast form. Resultatet blev ett brutalt, nästan otänkbart hårt förtryck där tusentals personer torterades brutalt och mördades, och det inrättades en regim av ständiga förhör och ”bekännelser”.

i) Mao kom till makten främst tack vare därför att han backades upp av ryska vapen, och ryssarnas invasion av Manchuriet i slutet av kriget. Han drog dessutom fördel av Qiang Kaisheks inkompetens. Denne var mycket mer populär än kommunisterna, men släppte oförklarligt Mao och kommunisterna av kroken vid flera tillfällen. Det faktiska maktövertagandet följdes av avrättningar av hundratusentals människor, främst för att ingjuta nödvändigheten att lyda i befolkningen.

j) Utvecklingen i Kina efter revolutionen kretsade kring Maos beslutsamhet att göra sitt land till en första klassens militär supermakt. För att åstadkomma detta köptes enorma mängder vapen och teknologi från Ryssland och Östeuropa, och de betalades med en massiv export av livsmedels- och jordbruksprodukter till dessa länder, samtidigt som bönderna i Kina hungrade.

Alltmer realistiska mål sattes upp för böndernas produktion och miljontals drevs till svält och misär. Det var orsaken till de första politiska striderna med Peng Dehuai och Liu Shaochi 1956. Deras allians med Zhou Enlai framtvängde faktiskt en tillfällig reträtt från Maos inriktning på den tunga industrin.

Maos framtvingade marsch mot industrialisering

Denna konflikt om Maos orealistiska försök att tvinga Kina att bli en supermakt med hjälp av vettlös utsugning av bönderna och det ännu mer vettlösa ”Stora språnget” framåt (1958-59) ledde till en splittring i partiets ledning. Den orsakade i sin tur Kulturrevolutionen, ett försök från Maos sida att kringgå partistrukturerna genom att släppa lös den hjältedyrkande ungdomen och låta den genomföra massmord och förödelse. Denna splittring upphörde först i och med Maos död, nederlaget för De fyras gäng och slutligen Deng Xiaopings reformer.

Detta korta försök att summera huvudtemana i en rikligt dokumenterad 800-sidig bok utelämnar tusentals detaljer och hundratals brott, men förhoppningsvis framgår den huvudsakliga kontentan. Men det verkar uppenbart att oavsett hur sant Jung-Hallidays anklagelseakt är (och vad gäller förtrycket och våldet är den helt klart i huvudsak sann) så är deras ”historia” inte koncentrerad och övertygande.

”En ytterligt ond man tog över Kina därför att han hade storhetsvansinne och ville ha all makt, all lyx och alla kvinnor för sig själv” är inte någon övertygande historia. Den kan (nätt och jämnt) förklara hur en maffiaboss tar makten i gangstervärlden, men erövringen av världens mest folkrika nation kräver mer förklaring än så.

Man behöver förklara två saker: a) Varför anslöt sig tusentals idealistiska ungdomar, arbetare och bönder till kommunisterna? b) Vad representerade Qiang Kaishek och nationalisterna socialt och politiskt?

När det gäller den första frågan verkar det uppenbart att kommunisterna lade fram ett program för nationellt oberoende och anti-imperialism, och ett program mot godsägarna (jordreform), mot krigsherrarna och för social jämlikhet, som kunde dra till sig tiotusentals anhängare. Jung-Halliday försöker inte bedöma vad Qiang och nationalisterna representerade, och inte heller deras förhållande till imperialismen. De verkar tro att det räcker att säga att Qiang var den verkliga nationalisten, den som var populär och verkligen företrädde ”nationen”. Men vems nation? Vilka samhällsklasser stödde honom? Vilket socialt program stod han för?

De använder till och med en dubbel standard när det gäller brott mot de mänskliga rättigheterna. Maos många brott dokumenteras frikostigt och kommenteras in i minsta vidriga detalj, medan nationalisternas brott nämns på ett sakligt och objektiva sätt.

Historiska motsättningar

Författarna verkar inte kunna ta itu med paradoxen, den tragiska historiska motsättningen: att de extremt utsugna kinesiska arbetarnas och böndernas grundläggande, revolutionära kamp uttrycktes av en organisation som hade formats i den stalinistiska skolan, som upprättade ett brutalt, totalitärt tyranniskt välde, ett välde som inte behövde lära sig något från Stalin om hur man behåller makten med hjälp av ett oförtröttligt dödligt förtryck. Och författarna är oförmögna att titta på revolutionens övergripande samhälleliga resultat.

En slutsats är uppenbar från boken. Argumentet att revolutionen var en ”bonde”-revolution och att KKP var ett ”bonde”-parti motsägs av praktiskt taget vartenda faktum i boken. Mao och partiledningen hade bara fullständigt förakt till övers för bönderna. Teorin om ”från landsbygden till städerna” var ett påhitt i efterhand (av Lin Biao och inte Mao). Mao var alltid främst intresserad av att ta makten i städerna. KKP:s ledning hade sina rötter i städernas radikaliserade småbourgeois, och givetvis i de delar av arbetarklassen som stödde partiet.

Kulturrevolutionen: Rödgardister fördömer ”kapitalistfararna”

Den klass som blev den härskande byråkratins privilegierade samtalspartner efter revolutionen var arbetarklassen. Medan bönderna utsattes för en ihållande superexploatering i de ”Röda baserna” och sedan i hela Kina, så hade arbetarklassen fått ett minimalt socialt skyddsnät i form av ”risskålen av järn” och en del basala sociala om än primitiva åtgärder, på samma sätt som arbetarklassen i Ryssland och Östeuropa.

Detta utgjorde givetvis verkliga sociala framsteg, men det diskuteras inte. Arbetarnas (och böndernas) verkliga villkor i det icke kommunistkontrollerade Kina innan 1949 analyseras överhuvudtaget inte – författarna nämner inte de kärror som kördes runt i (det västkontrollerade) Shanghai varje morgon för att plocka upp de 80-100 liken efter hemlösa som hade dött under natten, och gör faktiskt ingen verklig analys av hur det stod till med de godsägardominerade bondemiljonerna.

Det finns inte plats att utveckla det här, men boken ifrågasätter de förenklade, formalistiska och cirkelresonerande teorierna om stalinismen, som alltid ensidigt såg den som "folkfronteri", som att den alltid var mot att ta makten och för att låta borgarklassen sitta kvar vid makten, och alltid undergiven sovjetbyråkratins intressen (och varför var det så att sovjetbyråkratin alltid var mot att kommunisterna skulle ta makten, efter erfarenheterna i Östeuropa?). Ordet "stalinism" är naturligtvis inte viktigt i sig själv, under förutsättning att undvikandet av detta ord inte är ett sätt att antyda "mer demokratisk", "mindre förtryckande", "mer jämlik", etc.

På grundval av de fakta som räknas upp i boken är det mycket svårt att försvara uppfattningen att KKP degenererades byråkratiskt först efter maktövertagandet. Så fort KKP hade erövrat landområden började på varena ställe upprätta en byråkratisk tyrannisk regim med enorma sociala privilegier för ledarna. Den politiska polisen, det kinesiska KGB, var väletablerad redan i början av 40-talet i Yenan.

Superexploatering av bönderna

Det finns en central aspekt i boken som jag finner ytterligt övertygande – strävan från början av 50-talet och framåt att genomföra en snabb industrialisering och vapenupprustning för att snabbt få Kina att bli en supermakt. Denna dynamik verkar för mig omöjlig att bestrida.

Stalin själv anmärkte att Kinas vapenanspråk var "överdrivna" och att Sovjetunionen aldrig hade lagt en så stor del av BNP på vapen, ens under kriget mot nazisterna! Men redan 1954-55 argumenterade Mao att bönderna åt för mycket (ett ständigt tema från Mao), och att statens expropriering av spannmål och andra jordbruksprodukter måste utökas. Det handlade inte så mycket om att staten beslagtogs *överskottet*, som att den försökte ta hand om i stort sett allting.

Ett påstått motstånd mot statens insamling av det mesta av jordbruksprodukterna ledde till nya massiva utrensningar med tusentals avrättningar och troligen många tusen självmord 1955. Det ledde också till bildandet av Folkkommunerna, så att den samlade produktionen av jordbruksvaror skulle hamna under partiets direkta och omedelbara räckvidd och kontroll. Peng Lius och Zhou Enlais motstånd mot detta vansinne, som hade sin grund i deras direkta erfarenheter under sina besök i byarna och den omfattande kunskapen att besvikelsen och fiendligheten mot partiet hade blivit utbredd inom befolkningen, ledde 1956 till att Mao gjorde en taktisk reträtt. Men han kom tillbaka starkt med kampanjerna "Låt hundra blommor blomma" och "Det stora språnget".(2)

Låt hundra blommor blomma och Det stora språnget

Jung-Halliday ser kampanjen "Låt hundra blommor blomma" som en medveten fälla. I februari 1957 inbjöd Mao till kritik av partiet under parollen "Låt hundra blommor blomma, låt hundra tankeskolor tävla". Det uppstod en oerhörd mängd väggaffischer och primitiva underjordiska tidningar som fördömde regimen.

Redan fem månader senare, när en stor mängd oppositionella hade visat sig och kommit ut i det öppna, avslutades "Låt hundra blommor blomma", och det inleddes brutala förföljelser mot "högeranhängare". Hundratusentals "intellektuella" fördömdes och fängslades och många tusen avrättades. Huruvida "Låt hundra blommor blomma" var en medveten bluff för att tvinga ut oppositionen i det öppna för att förföljas är svårt att veta. Kanske Mao bara blev rädd när det visade sig hur omfattande oppositionen var. Hursomhelst innebar avslutandet av "Låt hundra blommor blomma" och inledningen av kampanjen mot högern att Mao kunde befästa sin ställning i ledningen, och att det skapades förhållanden för nästa vansinniga försök att genomföra en snabb industrialisering, "Det stora språnget".

"Det stora språnget" (1958-61) var en kombination av krav på omöjliga nivåer för jordbruksproduktionen, enorma tvångsarbetsprojekt som dammar och kanaler och naturligtvis den ökända och värdelösa produktionen av stål på bakgårdarna. Motsättningarna om superexploateringen av bönderna och "Det stora språngets" vansinne, som kostade mer än 30 miljoner människor livet av svält och för hårt arbete, ledde direkt till Kulturrevolutionen, ett systematiskt försök från Maos sida att kringgå partistrukturerna genom att mobilisera miljontals Rödgardister för att "Bombardera högkvarteret", det vill säga angripa Liu Shaochi och andra som kanske hyste en liknande kritik.

Jung Chang har anspråkslöst hävdad att denna bok kommer att ändra hur Kina ser på Mao och arvet efter Mao. Jag misstänker att miljontals kineser redan är ytterst kritiska mot Mao och Mao-perioden. Problemet är att om man bara radar upp Maos katastrofer och brott så leder det till en outtalad slutsats, som uppenbarligen

är författarnas uppfattning – att det hade varit bättre om revolutionen aldrig hade ägt rum. Uppenbarligen hade Jung-Halliday föredragit att inte Mao utan Qiang Kaishek och nationalisterna hade kommit till makten.

Men det är i allra högsta grad spekulativt att tro att det skulle ha lett till demokrati och välstånd. Kina hade fortfarande varit i imperialismens händer, bönderna hade varit underställda godsägarna och Guomindang hade troligen infört en militärdiktatur. Trots alla misstag, brott och fruktansvärt ekonomiskt slöseri gjordes stora industriella framsteg under Mao, man uppnådde nationell enhet och landet bröt med imperialismen. Trots dagens myt att Kinas skenande ekonomiska tillväxt skapades med hjälp av globaliseringen, så skapades infrastrukturen med hjälp av den industrialisering som följde på revolutionens seger 1949, och nationaliseringen av ekonomin på 50-talet.

Men tragedin är att Jung-Hallidays avhandling är bara alltför trovärdig för den unga kinesiska generationen i ljuset av vad vi nu känner till om Maos politiska tyranni. Det kommer att ta lång tid och många nya erfarenheter i Mittens rike och internationellt innan socialismen blir en betydande kraft i Kina igen.

(Phil Hearse är redaktör på *International Viewpoint* och på *Marxsite* – <http://www.marxsite.com>).

Noter

1. I den svenska översättningen av Jung/Hallidays bok används omväxlande den gamla och nya transkriberingen av kinesiska namn (ex Mao Tse-tung = Mao Zedong). I denna översättning använder jag den nya formen. Ö.a.
2. I böcker som Snows **Röd stjärna över Kina**, Stockholm : Askild & Kärnekull, 1977, och Hintons **Fanshen – a documentary of revolution in a Chinese village**, New York : Monthly Review Press, cop. 1966, pr. 1972.
3. Författarna skriver långa och intressanta stycken om hur Kina fick atombombsteknologi från Ryssland, och argumenterar att Mao medvetet orsakade konfrontationerna med USA om Taiwan/Quemoy, och förlängde Korea-kriget i onödan för att skrämma ryssarna till att tro att det inte hade något annat val än att ge bomben till Mao, eller tvingas att själva stå till tjänst med ett atombombsparaply, och således riskera att Ryssland drogs in i ett atombombskrig med USA. Det finns inga som helst bevis för dessa spekulationer. Dessutom är det uppenbart att Chrusjtjov ville återupprätta relationerna med Kina och inte riskera en splittring av den internationella kommunistiska rörelsen (även om Kina genomförde splittringen i alla fall), och det kan vara orsaken till att Ryssland var så generöst med bomben. Författarna säger att inget land har haft lättare att få bomben, men det verkar inte stämma när det gäller Israel, som också fick teknologiskt know-how om atombomben, inte från USA som det ofta hävdas utan huvudsakligen från Frankrike och även Storbritannien.